

HƏBİBƏ ALLAHVERDİYEVA*

“TORPAQ ƏTRİ”– SON ƏSƏR, SON NƏFƏS

Məqalə doğulduğu Naxçıvan torpağına dərin bağlılığı olan, hər zaman onun təbiət gözəlliklərini tablolarında təsvir edən Əməkdar rəssam Məmmədəli İsmayılovun yaradıcılığında bəhs edir. Naxçıvan torpağının ətrini, rənglərini öz əsərlərində hiss etdirən rəssamın yaratdığı mənzərələrinin, tematik tablolarının üslub xüsusiyyətləri araşdırılmış və sonuncu əsəri olan “Torpaq ətri” adlı əsəri elmi və bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil olunmuşdur.

Açar sözlər: Naxçıvanlı rəssam, Naxçıvan təbiəti, mənzərə janrı, Məmmədəli İsmayılov

Yaradıcılığının böyük bir hissəsini Naxçıvana həsr edən, onun tarixini, təbiətini, gözəlliklərini, zəhmətkeş insanların arzu və istəklərini əsərlərində əks etdirən rəssamlardan biri də Azərbaycan Respublikasının Əməkdar rəssamı İsmayılov Məmmədəli Namazəli oğludur. 1933-cü ildə Naxçıvanda anadan olan M.İsmayılov Ə.Əzimzadə adına Rəssamlıq Məktəbində təhsil almışdır. Təhsil aldığı 1964-1967-ci illərdə tanınmış sənət adamlarından dərs almış, rəssamlığın sirlərinə dərinləndirən yiyələnmişdir. Doğma yurda bağlılıq onu təhsilini bitirdikdən sonra Naxçıvana qayıtmağa sövq edir. Naxçıvanda yaşadığı müddətdə tükənməz enerji ilə yaddaqalan rəngkarlıq nümunələri yaradır. Ömrünün payız çağında Bakıya köçməli olsa da orada rəssamlıq fəaliyyətini davam etdirir. Məmmədəli İsmayılov rəngkarlığın bütün janrlarına müraciət etmişdir. Lakin tematik tablo və mənzərə janrında yaratdığı əsərlər mövzu və üslub baxımında daha maraqlı və sayca üstünlük təşkil edir. Heç bir yaradıcı şəxs həyatı nə qədər kədərli notlarla dolu olsa da, o bədbin ruhlu ola bilməz. Çünki o yaradır, yaratdıqları ilə insanlara duyğular bəxş edir. Onun əsərlərinə baxdıqda insanı nikbin əhval ruhiyyə, sevinc, gələcəyə inam hissi bürüyür. Bu bir tərəfdən onun xarakterindən gələn xüsusiyyətlərdir ki, bu da onun üstünlük verdiyi əlvan rənglərlə, işləmə texnikası ilə əsərlərində əks olunur. Digər tərəfdən isə doğma yurda bağlılıqdır. Təbiətdən aldığı təsüratın ifadəsidir ki, bu da onun əsərlərini bizə doğma edir, bizə isti nəfəs gətirir. Məmmədəli İsmayılov yaradıcılığında Naxçıvan mənzərələrinin təsvirinə geniş yer vermiş rəssamlardandır. Vətəninin əsrarəngiz gözəlliklərini kətana köçürən rəssam bu torpağın tükənməz nemətlərini, tarixi abidələrini, quruculuq işlərini mövzu etibarını ilə əsas tutmuşdur. Onun “Sirab gölü”, “Vayxır”, “Yuva”, “Qoruq”, “Payız”(şək.1), “Şum”, “Bahar”, “Əlincə qalası” (şək.2), “Haça dağ”, “Şahbuz yolları”, “Xal-xal”, “Uzunoba”, “Araz”, “Badamlı dağları”, “Gültəpə”, “Batabat”, “İlanlı dağ”, “Bahar”, “Haça dağ”, “Dağ gölü”, “Payız”, “Yağışdan sonra”, “Əshabi-kəhv” adlı əsərləri rəssamın yaddaqalan, sevilən əsərlərindəndir.

Şəkil 1. “Payız”

Şəkil 2. “Əlincə qalası”

Onun yaradıcılığında Naxçıvanın tarixi-memarlıq abidələri də yer almışdır. Onun yağlı boyalarla çəkdiyi “Qarabağlar türbəsi” rəng koloriti və kompozisiya baxımından maraqlıdır. Ümumiyyətlə, yaradıcılığında geniş yer alan qızılı, sarı, qəhvəyi rəng tonlar rəssamın bu əsərində daha qabarıq hiss olunur. Qarabağlar türbəsi önündə Qoşaminarə türbəsi də təsvir olunmuşdu. Ön planda iki ağac və türbələrin qarşısında kəşişən, sonsuzluğa uzanan yollar kompozisiyanı daha maraqlı etmişdir. Digər əsərlərində olduğu kimi bu əsərinde də nikbin notlar hiss olunur.

Şəkil 3. “Həsərət”

Onun yaratdığı mənzərələrdə lirik hisslər ön plandadır. Rəng əlvanlığının ön planda olduğu bu tablolar impressionizm üslubunu xatırladır. Onun təbiətin fonunda təsvir etdiyi fiqurlu kompozisiyaları da çox maraqlıdır. Onun “Vayxır”, “Yuva”, “Qoruq”, “Sirab gölü”, “Payız”, “Şum”, “Bahar” (2, 6), “Əlincə qalası”, “Haça dağ” adlı mənzərələrində üslub texnikasını, rəng əlvanlığı baxımından Səttar Bəhlulzadənin bədiirsinin davamı kimi xarakterizə etmək olar. Lakin buna baxmayaraq rəssamın yaratdığı əsərlər özünəməxsus lirik ruhu ilə, istifadə etdiyi işıq-kölgə ahəngi və kompozisiya biçimi, ifadə dili ilə fərqlənir.

““Qədim Naxçıvan” tablosunu yaradarkən, rəssam fırçasının bütün gücündən istifadə etmiş və böyük məhəbbətlə qədim Azərbaycan torpağının epik obrazını yaratmışdır. M.İsmayılovun dünyada baş verənlərə ciddi münasibəti, həmişə insanlarla bir yerdə olmaq istəyi, müəllif sevincinə, kədərinə şərik olmaq istəyi, ona mənzərə janrından başqa erməni qəsbkarlarına qarşı yönəlmiş siyasi mövzulu tablolar da çəkməyə vadar etmişdir”(1, 53). Rəssamın yaradıcılığında “Qanlı torpaq”, “Vəhşilərin əməli” və başqa əsərləri bu qəbildəndir.

Onun vətənpərvərlik mövzusunda, o taylı- bu taylı Azərbaycanımız üçün həsr etdiyi “Həsərət” tablosu (şək.3), əməksevərliyi təbliğ edən “Babaların yolu ilə” əsəri, gənclik duyğularını, hisslərini, arzularını özündə əks etdirən “Bahar” və s. tablolarında böyük fəlsəfi ideya yatır. İnsan yaşlandıqca doğulduğu torpağı, uşaqlıq xatirələrini, gənclik illərini tez-tez xatırlayır, həmin illərə qayıtmaq istəyir. Bakıda yaşadığı illərdə bəlkə də bu xatirələri yaşayaraq çoxsaylı maraqlı əsərlərə imza ata bilmişdi. Lakin onun sonuncu əsəri insanı daha çox düşündürür, insanı uzaqlara aparır.(şək.4).

Rəssam sanki bunun son əsər olduğunu hiss edibmiş. Əsər elə bil ömrünün son günlərinin üsyanı idi. Bəlkə də təsvir etdiyi doğma torpaq– düzənlər, dağlar onun keçdiyi həyatın çeşməçəşliyindən xəbər verirdi. Əsərdəki kəskin rəng çalarlarının təlatümü, isti və soyuq rənglərin bir-biri ilə savaşı hiss olunur. Digər əsərlərindəki kimi sakit, xoş lirika hiss olunmurdu. İşləmə texnikasında da sərtlik hiss olunur. Qalın və güclü rəng yaxmalarında sanki gənclik enerjisi hiss olunur. Lakin əsərin sol tərəfində bu mübarizədən fərqli olaraq bir sakitlik hökm sürür.

Sonsuzluq... Günəşin qürubu təsvir olunub. Sanki bu qürubda, bu sonsuzluğun sakit çalarında doğma torpaqdan– düzənlərdən təpələrdən, dağlardan göz işlədikcə uzanan, qüruba sonsuzluğa qovuşan rəssam ömrü təsvir olunub.

Şəkil 4. “Torpaq ətri”

Təpələrin sinəsində çiskin yatıb. Çiskindən aşağıda, uzaqda bir- birindən aralı iki tənha ağac təsvir olunub. Ön planda isə qollu-budaqlı üç ağac. Ağacların da rəngi qürubun rənginə uyğun olaraq qaraya çalan yaşıl rəngdə idi. Bu əsər digər əsərlərindəki kimi al-əlvan deyildi, burda rəngarənglik hökm sürmürdü... Atasının xatirəsini hər zaman əziz tutan, onun əsərlərini, ona aid bütün materialları xüsusi qayğı ilə qoruyub saxlayan rəssamın oğlu Sədi İsmayılova atası İsmayılov Məmmədəli haqqında danışdıq. O, söhbətində bildirdi ki, “Atam narahat idi, sanki son anları olduğunu hiss edirdi. Həmin əsəri istədi (“Torpağın ətri”). Gətirdik. Uzun-uzadı baxdı”. Doğma torpağa, sonsuzluğa uzanan həmin yollara sonuncu dəfə baxdı. Naxçıvan təbiətinin nəğməkarı olan sənətkar 2010- cu ildə Bakı şəhərində gözlərini əbədi olaraq yumdu... bu dünyadan, sənətsevərlərdən cismən ayrıldı. Tanınmış rəssamın ölkəmizdə, eləcə də ölkəmizdən kənarında keçirilən sərgilərdə mütəmadi iştirak etmişdir. Onun Rusiya, Türkiyə, İran İslam Respublikasında keçirilən sərgilərdə iştirak etmişdir. 1990-cı ildə Bakı şəhərində fərdi sərgisi keçirilmiş, sərgidə nümayiş olunan 100-dən çox əsəri tamaşaçıların marağına, rəğbətinə səbəb olmuşdur. Rəssamın sonuncu rəsm sərgisi isə 2007-ci ildə Bakı şəhərində Vəcihə Səmədova adına sərgi salonunda keçirilmişdir. Onun yaradıcılığı dövlətimiz tərəfində qiymətləndirilmiş, Əməkdar rəssam fəxri adına layiq görülmüşdür. 2019-cu ildə rəssamın Naxçıvan Dövlət Rəsm Qalereyasında rəssamın xatirə sərgisi keçirilmişdir. Rəssamın xatirəsi hər zaman hörmətlə anılıb, bədii irsi özündən sonrakı rəssamlar üçün örnək olub, rəssamın yaradıcılığı araşdırılır və öyrənilir.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Mirzəzadə Ofelya. “Biz inanırıq ki...”. Bakı: Qobustan, 2000.
- 2.Naxçıvan. Naxçıvan : Əcəmi, 2010, 64 s.
- 3.www.medeniyyet.nakhchivan.az. Əməkdar rəssam Məmmədəli İsmayılovun xatirəsinə həsr olunmuş sərgi keçirilmişdir. 20.12.2019

**Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu,
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
email:habibe.allahverdiyeva@mail.ru*

Habiba Allahverdiyeva

“SCENT OF THE EARTH”– LAST WORK, LAST BREATH

One of the honored artists of the Republic of Azerbaijan is Mammadali Ismayilov whose huge part of creation consists of Nakhchivan's history, nature, beauty, hardworking people, and their pleasures. M.Ismayilov who was born in Nakhchivan in 1933 has graduated from an art school named after A.Azimzade. He has learned from famous artists and deeply mastered the secrets of arts in 1964-1967 which was his education years. Attachment for homeland made him back to Nakhchivan after his graduation. At the end of his life, he had to move to Baku and continue his art activity there. His works named “Sirab lake”, “Vaykhir”, “Yuva”, “Reserve”, “Autumn”, “Shum”, “Spring”, “Alinja fortress”, “Khacha mountain”, “Shahbuz roads”, “Khal-khal”, “Uzuoba”, “Araz”, “Almond Mountains”, “Gultepe”, “Batabat”, “Snake Mountain”, “Spring”, “Mountain Lake”, “Autumn”, “After the Rain”, “Ashabi-Kahv” are artist's memorable, liked works. Work named “Scent of the earth” is his last and favorite work.

Keywords: *Nakhchivan, landscape genre, Nakhchivanian artist, Nakhchivan's nature, Mammadali Ismayilov*

Габйба Аллахвердыева

«ЗАПАХ ЗЕМЛИ»–ПОСЛЕДНЯЯ РАБОТА, ПОСЛЕДНИЙ ВЗДОХ

Познакомьтесь с Нахчываном, его историей, медициной, жадностью, желаниями и чаяниями трудолюбивых людей. В 1933 году А.Исмайлов назвал имя А. Заручившись поддержкой известных соратников с 1964 по 1967 год, где он учился, он потерпел поражение. Закончив жизнь верности родной земле, он проклял его изгнать Нахчыван. В конце жизни он пустил корни в Баку и продолжил там свою творческую деятельность. «Озеро Сираб», «Вайхир», «Гнездо», «Заповедник», «Шареиз», «Шум», «Источник», «Крепость Алинджа», «Крестовая гора», «Дороги Шахбуза», «Пятна», «Узуоба», «Араз», «Горы Бадамлы», «Гюльтепе», «Батабат», «Гора Адли», «Весна», «Горное озеро», «Шарииз», «После дождя», «Шаби-кофе» Аслер Напоминание о его блеске - одно из любимых. «Запах земли» - последняя и самая большая горечь.

Ключевые слова: *Нахчыван, пейзажный жанр, нахчыванский художник, природа Нахчывана, Мамедали Исмаилов*

(AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə tərəfindən təqdim edilmişdir.)

Daxilolma tarixi: İlk variant 15.09.2020

Son variant 12.11.2020